

POSITION PAPER KINDEROPVANG

Dr. Pauline Slot , Assistant Professor, Utrecht University, Department of Child, Family, and Education Studies
Prof. dr. Paul Leseman, (Utrecht University), Head of Department Social and Behavioral Science

Namens tientallen maatschappelijke organisaties, experts en wetenschappers roepen wij politieke partijen op er zorg voor te dragen dat kinderopvang goed, (bijna) gratis, zonder gedoe en voor alle kinderen beschikbaar is. Kinderopvang voor 0-4 jaar en buitenschoolse opvang 4-12 jaar moeten net zo normaal worden als de basisschool, die voor alle kinderen toegankelijk is.

KINDEROPVANG IS NU VOOR OUDERS COMPLEX, FOUTGEVOELIG EN WORDT ALS DUUR ERVAREN

Het huidige systeem van kinderopvang is complex, en wordt door veel ouders ervaren als duur. Onderzoek van SCP laat zien dat bijna de helft van de ouders vindt dat de opvang 'bijna niet meer te betalen' is. Ruim een kwart van de ouders vindt het zo duur dat het niet de moeite waard is om te werken. Door de kinderopvangtoeslag hebben ouders geen goed zicht op de netto kosten van de kinderopvang. Daarnaast vindt een op de zeven ouders het aanvragen van de kinderopvangtoeslag complex¹. Maar liefst 80% van de ouders heeft te maken met een correctie². Zij moeten aan het eind van het jaar geld terugbetalen of krijgen geld terug van de Belastingdienst. De teruggevorderde bedragen zijn hoog, gemiddeld 861 euro en met uitschieters tot zelfs 20.000 euro³, waardoor fouten enorme impact kunnen hebben op de financiële situatie van gezinnen en veel stress veroorzaken, zoals bleek uit de toeslagen affaire. Daarnaast zijn de uitgaven van ouders aan de kinderopvang in Nederland ook hoger dan in andere landen. McKinsey berekende dat Nederlandse ouders gemiddeld 20% van hun gezamenlijke inkomen uitgeven aan kinderopvang (bij voltijds gebruik) terwijl dit in andere landen maar 10% is en in Zweden slechts 4%⁴.

NEDERLAND INVESTEERT IN VERGELIJKING MET ANDERE LANDEN WEINIG IN KINDEROPVANG

Vergeleken met andere West Europese landen is de kinderopvang voor Nederlandse ouders ook relatief duur en de investering van de overheid relatief laag (in 2018 0,7 procent van het bbp)⁵. Dit is de helft van wat Scandinavische landen en Frankrijk investeren en Nederland loopt daarmee internationaal achter. Bovendien fluctueert het beleid de afgelopen jaren en wordt in Nederland in tegenstelling tot veel andere landen nog weinig gekeken naar de opbrengsten die kinderopvang kan opleveren voor vrouwen, mannen, kinderen, de arbeidsmarkt en het BNP.

HET POTENTIEEL VAN VROUWEN WORDT ONVOLDOENDE BENUT

Vijf op de tien vrouwen is momenteel niet financieel onafhankelijk. Ook zien we dat vrouwen nog steeds anderhalf keer zoveel zorgtaken op zich nemen als mannen⁶. In Nederland leeft een sterke deeltijd cultuur, waarbij de man fulltime blijft werken na de geboorte van het eerste kind en vrouwen hun arbeidsuren juist (structureel) terugschroeven, waarbij 1 op de 10 vrouwen zelfs helemaal stopt met werken. Deze beginperiode legt de basis voor de werk/zorg verdeling van stellen op lange termijn. Het verschil in arbeidsuren tussen vrouwen en mannen wordt groter zodra ze ouders worden. Mede

hierdoor blijft het inkomen van vrouwen acht jaar na de geboorte van het eerste kind gemiddeld 39% achter bij dat van mannen. En dat terwijl vrouwen enorm belangrijk zijn voor de arbeidsmarkt. In cruciale sectoren, zoals de zorg en het onderwijs, waar vooral vrouwen werken zijn bijvoorbeeld enorme personeelstekorten. Verschillende rapporten, waaronder het recent verschenen IBO Deeltijdwerk en 'Het betere werk' van de WRR, geven aan dat goede en betaalbare kinderopvang een belangrijke voorwaarde is voor vrouwen om meer uren te werken^{7 8}.

KINDEROPVANG WORDT NOG NIET VOLDOENDE GEZIEN EN ERKEND ALS KINDONTWIKKELING

Ouders en beleidsmakers zien de kinderopvang primair als uitbesteding van de zorgtaken en dan voornamelijk die van de moeder. De kinderopvang wordt gezien als een instantie waar de kinderen 'opgevangen' worden, niet als structureel onderdeel van de ontwikkeling van het kind. Daardoor beginnen veel kinderen al met een achterstand op de basisschool of missen ze talentontwikkeling na schooltijd⁹. In Nederland is de kwaliteit van de kinderopvang volgens internationale standaarden bovengemiddeld. Het is van groot belang dat de educatieve en ontwikkelings-kant van de kinderopvang verder de ruimte en aandacht krijgt. Verschillende rapporten hebben op dit belang gewezen, zoals het adviesrapport van de SER¹⁰ en internationaal de omvangrijke literatuurstudie van het OECD¹¹. Kinderopvang als instrument om de ontwikkeling van kinderen van 0 tot 12 jaar in een doorgaande lijn te ondersteunen - in samenhang met het onderwijs- staat in Nederland nog in de kinderschoenen.

ER ZIJN NOG TE VEEL KWETSBARE GEZINNEN MET KINDEREN MET EEN ACHTERSTAND

Belangrijke risicofactoren voor het ontstaan van onderwijsachterstanden bij kinderen is het sociaal milieu waarin het kind opgroeit¹². Kinderen van laagopgeleide ouders of ouders met een laag inkomen hebben op latere leeftijd minder goede kansen op gebied van opleiding, baan, inkomen en gezondheid. In 2018 maakten meer dan 260 duizend kinderen deel uit van een gezin onder de lage-inkomensgrens¹³. Juist voor deze kinderen levert kwalitatief goede kinderopvang een belangrijke bijdrage aan de ontwikkeling, het verminderen van achterstanden en het bevorderen van gelijke kansen, aldus de SER¹⁴. Vooral kinderen van laagopgeleide ouders ontwikkelen zich beter als zij op jonge leeftijd naar een kinderopvang van goede kwaliteit gaan. Terwijl kinderen van laagopgeleide ouders het minst gebruik maken van kinderopvang. Dit komt onder andere doordat ouders die niet werken niet in aanmerking komen voor kinderopvangtoeslag, waardoor de kinderopvang te duur is. Ook sluit de werksituatie van kwetsbare respondenten (werkzaam in schoonmaak, nachtdiensten of transport) minder aan op de opvangtijden van de kinderopvang. Daarnaast leidt de complexiteit van het toeslagensysteem met name bij deze ouders tot onduidelijkheid over de kosten en weerhoudt het hen van het gebruik van kinderopvang^{15 16}.

Kortom, het huidige kinderopvang stelsel volstaat niet en benut nog niet alle kansen die er liggen.

ADVIES EXPERTS: KINDEROPVANG DIE GOED, (BIJNA)GRATIS EN ZONDER GEDOE IS; EN VOOR ALLE KINDEREN

1. Goede kinderopvang is ontwikkelingsgericht

We willen dat alle kinderen tot 12 jaar zich in een sociale context kunnen ontwikkelen. Op de basisschool, maar ook in de jaren voordat ze naar school gaan en in de uren na schooltijd.

We streven naar een kinderopvangvoorziening voor alle kinderen -ook voor kinderen van niet werkende ouders-, die in nauwe samenwerking staat met het onderwijs. En waarbij expertise van kinderopvang en het onderwijs beiden optimaal worden ingezet voor de sociaal-emotionele en cognitieve ontwikkeling van het kind.

2. Kinderopvang zou (bijna) gratis moeten zijn

We kunnen denken aan een vaste (lage) ouderbijdrage per maand (bijvoorbeeld maximaal 200 euro bij voltijd gebruik) of per week (bijvoorbeeld maximaal 50 euro) met uitzondering van de lage inkomens. Een andere optie is dat ouders een (laag) percentage van het uurtarief van kinderopvang betalen, bijvoorbeeld 15%, waarbij de laagste inkomens extra gecompenseerd worden. De overheid zou dan het restant betalen. Tot slot kunnen we denken aan een volledig

gratis voorziening voor bijvoorbeeld drie of vier dagen, waarna de ouder (inkomensafhankelijk) bijbetaalt voor de extra dagen. Deze voorziening zou zowel voor kinderen moeten gelden voordat ze naar de basisschool gaan als voor naschoolse bso-tijd.

3. Kinderopvang zou voor ouders geen administratief gedoe mogen zijn

Als ouders een vooraf vastgesteld bedrag en de netto kosten aan de kinderopvang betalen, zouden meer mensen hun kinderen naar de opvang laten gaan. Er bestaat dan meer duidelijkheid over de kosten. Afschaffing of sterke vereenvoudiging van het complexe kinderopvangtoeslag-systeem heeft de sterke voorkeur vanuit het oogpunt van prijstransparantie, wegnemen van administratieve belemmeringen en financiële risico's bij ouders.

WINST VOOR KINDEREN: BETERE COGNITIEVE EN SOCIAAL-EMOTIONELE ONTWIKKELING

Veel experts zijn het met elkaar eens dat kinderopvang niet alleen een opvang- en arbeidsmarktinstrument is, maar ook goed voor de ontwikkeling van kinderen is en (taal)achterstanden bij kinderen kan wegnemen. Kansengelijkheid wordt verbeterd en kinderen beginnen op hetzelfde niveau op school en ontwikkelen zich op de bso na schooltijd. Kinderopvang gun je met andere woorden ieder kind. Uit onderzoek van het SEO blijkt dat hoge kwaliteit van de kinderopvang leidt tot betere schoolprestaties en minder gedragsproblemen voor alle kinderen¹⁷. Voor kinderen met een achterstand of uit kwetsbare gezinnen geldt bovendien dat zij betere cognitieve vaardigheden, een betere startkwalificatie, een betere uitgangspositie op de arbeidsmarkt en hogere lonen kunnen verwachten. Ook doubleren zij minder vaak op de basisschool wanneer ze naar de kinderopvang zijn gegaan¹⁸. Uit andere bronnen komt een lagere uitkeringsafhankelijkheid, minder crimineel gedrag en een betere gezondheid naar voren¹⁹.

WINST VOOR VROUWEN: ARBEIDSPARTICIPATIE, FINANCIËLE ONAFHANKELIJKHEID EN WERK/ZORG-VERDELING

Bij 60 procent van de stellen bestaat de wens om werk en zorg gelijk te verdelen voordat ze hun eerste kind krijgen. Uiteindelijk vinden we die gelijke verdeling slechts bij 10 procent van de stellen terug in de praktijk, onder andere omdat voorwaarden zoals de kinderopvang belemmeringen opleveren²⁰. Bij vrouwen is daarom een duidelijk verschil te zien in financiële onafhankelijkheid voor en na de geboorte van hun eerste kind. In de periode dat de kinderopvangtoeslag en belastingkortingen stegen tussen 2005-2008 steeg de kans op economische zelfstandigheid met 3,1%-punt²¹. De stijging bij het realiseren van goede, (bijna) gratis kinderopvang, zonder gedoe en voor alle kinderen is naar verwachting nog beduidend groter.

WINST VOOR MANNEN: EEN CULTUUR WAARIN MEER RUIMTE IS OM TE PARTICIPEREN IN GEZIN

In Nederland heerst nog vaak de traditionele norm dat bij heterostellen de man kostwinner is en de vrouw niet meer dan 3 dagen per week werkt. Wij willen toe naar een cultuur waarin de norm vrijer is en het normaal is om bijvoorbeeld beiden 4 dagen te werken met daarbij 3 dagen goede en (bijna) gratis opvang. Dit geeft mannen meer mogelijkheden om gelijkwaardiger te participeren in het gezin²². Juist het financiële aspect is de grootste reden voor mannen om fulltime te blijven werken. Zestig procent van de vaders met jonge kinderen geeft aan meer te willen zorgen. Door (bijna) gratis opvang wordt het voor vaders ook mogelijk om dat te doen²³.

WINST VOOR NEDERLAND: ECONOMISCHE WINST OPLOPEND TOT 114 MILJARD PER JAAR BBP

McKinsey laat zien dat als het arbeidspotentieel van vrouwen in Nederland net zo zou worden benut als in Scandinavië dit tot een toename in bbp van meer dan 100 miljard. kan leiden²⁴. Daarnaast zijn er in cruciale sectoren, waar grotendeels vrouwen werken, enorme tekorten. In deze sectoren zijn veel kleine banen en lijkt het door overbelasting (zowel door de baan, als door de combinatie van werk en zorg) niet makkelijk om deze uren op te schalen. Zeker in tijden waarin we door corona extra moeten leunen op de zorg, en we tegelijkertijd onze economie moeten opbouwen, hebben we iedereen nodig op de arbeidsmarkt en moeten we juist investeren in de randvoorwaarden. Bovendien leveren gelijke kansen voor alle kinderen de maatschappij ook op langere termijn veel voordelen op, denk aan minder criminaliteit en beter baanperspectief.

EEN SLUITEND VERLOF, OPVANG,- EN ONDERWIJS-STELSEL VAN 0 TOT AAN DE MIDDELBARE SCHOOL

Versillende wetenschappers pleiten er voor dat van overheidswege wordt geregeld dat ouders de eerste periode (half jaar tot een jaar) zelf voor hun kind kunnen zorgen, zoals ook in veel andere Europese landen gebruikelijk is door middel van verlofregelingen²⁵. Vanaf het moment dat ouders weer (gefaseerd) gaan werken, zou een sluitend stelsel voor hun kinderen moeten worden ingevoerd. Waarbij ontwikkelingsgerichte kinderopvang en school naadloos in elkaar overlopen, openingstijden ruim zijn en kinderopvang ook gezien wordt als brede talentontwikkeling^{26 27 28 29}.

OPROEP AAN DE POLITIEK

Wij verzoeken de huidige politiek en de nieuwe regering anticyclisch te investeren en om in nauw overleg met betrokken partijen en zorg te dragen voor een sluitend stelsel waarin verlofregelingen, kinderopvang en onderwijs naadloos op elkaar aansluiten³⁰. Waarbij kinderopvang zowel goed, (bijna) gratis, zonder gedoe en voor alle ouders beschikbaar is, zodat ten goede komt aan de ontwikkeling van alle kinderen en alle kinderen gelijke kansen krijgen. En dat het tevens vaders en moeders faciliteert in een gelijke verdeling van werk en zorg voor vrouwen en mannen. Zodat vaders de gewenste bijdrage kunnen leveren aan de ontwikkeling van kinderen en we het arbeidspotentieel van vrouwen optimaal kunnen benutten.

- ¹ SCP (2018). Kijk op kinderopvang. Hoe ouders denken over de betaalbaarheid, toegankelijkheid en kwaliteit van kinderopvang.
- ² SZW (2016). Eindrapport: Heroriëntatie Programma Directe Financiering Kinderopvang
- ³ Algemene Rekenkamer (2019). Toeslagen terugbetalen.
- ⁴ McKinsey (2018). Het potentieel pakken: De waarde van meer gelijkheid tussen mannen en vrouwen op de Nederlandse arbeidsmarkt.
- ⁵ McKinsey (2018). Het potentieel pakken: De waarde van meer gelijkheid tussen mannen en vrouwen op de Nederlandse arbeidsmarkt.
- ⁶ SCP / CBS (2018). Emancipatiemonitor 2018.
- ⁷ IBO Deeltijdwerk (2019). De(eltijd) zal het leren. Van analyse naar beleid over deeltijd.
- ⁸ WRR (2020). Het betere werk. De nieuwe maatschappelijke opdracht.
- ⁹ Position paper Prof. Dr. P. Leseman, t.b.v. het rondetafelgesprek met de commissie SZW van de Tweede Kamer d.d. 22 november 2018.
- ¹⁰ SER (2016). Gelijk goed van start, visie op het toekomstige stelsel van voorzieningen voor jonge kinderen.
- ¹¹ OECD (2018). Structural characteristics and process quality in early childhood education and care.
- ¹² NJI (2012). Risicofactoren voor onderwijsachterstanden.
- ¹³ CBS (2019). Aantal kinderen in armoede bleef in 2018 gelijk. www.cbs.nl
- ¹⁴ SER (2016). Gelijk goed van start, visie op het toekomstige stelsel van voorzieningen voor jonge kinderen.
- ¹⁵ SEO (2020). Naar een stabiel stelsel van kinderopvang.
- ¹⁶ SCP (2018). Kijk op kinderopvang. Hoe ouders denken over de betaalbaarheid, toegankelijkheid en kwaliteit van kinderopvang.
- ¹⁷ SEO (2015). Het economisch belang van kinderopvang.
- ¹⁸ Ecorys (2017) Verwachte maatschappelijke effecten van de bestuurlijke afspraak 'een aanbod voor alle peuters'
- ¹⁹ Perry Preschool Experiment (2019). Intergenerational Effects Toolkit.
- ²⁰ SCP / CBS (2018). Emancipatiemonitor 2018.
- ²¹ CPB (2019). Arbeidsparticipatie, gewerkte uren en economische zelfstandigheid van vrouwen
- ²² Men Care (2019). State of the World's Fathers.
- ²³ WOMEN Inc. en Motivaction (2015), Peiling 'Zorg voor anderen'.
- ²⁴ McKinsey (2018). Het potentieel pakken: De waarde van meer gelijkheid tussen mannen en vrouwen op de Nederlandse arbeidsmarkt.
- ²⁵ Fukkink ea. (2017). De Nederlandse kinderopvang in wetenschappelijk perspectief.
- ²⁶ BK / BMK / BOinK (2019). Manifest kinderopvang. Veranker de unieke expertise van de kinderopvang.
- ²⁷ Atria (2020). De balans vinden: de verdeling van werk en zorgtaken. Inspirerende voorbeelden uit het buitenland.
- ²⁸ SER (2016). Gelijk goed van start, visie op het toekomstige stelsel van voorzieningen voor jonge kinderen.
- ²⁹ Platform de Toekomst van Arbeid (2020: Investeren in mensen; Bouwstenen van een regeerakkoord over werken, leren en verzekeren
- ³⁰ De samenwerkende branchepartijen in de kinderopvang – BK, BMK, Boink – pleiten in hun manifest voor de verankering van de expertise van de kinderopvang op drie pijlers: de ontwikkeling van het jonge kind (0-6), de brede talentontwikkeling (0-12) en ondersteuning & dienstverlening aan ouders.